

Nr 4.

Ankom till Riksdagens kansli den 13 april 1912 kl. 11 f. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 4 i anledning af herr Erikssons i Grängesberg motion, nr 241, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande skogsarbetarnes ställning och lefnadsförhållanden m. m.

I motion inom Andra kammaren, nr 241, har herr Bernh. Eriksson hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt låta verkställa utredning rörande skogsarbetarnes ställning och lefnadsförhållanden i Norrland samt, i den mån det finnes önskligt, äfven i andra i detta afseende därmed jämförliga landsdelar och därefter vidtaga de åtgärder och, i den mån Riksdagens medverkan kräfvdes, till Riksdagen göra de framställningar, som af denna utredning föranledas.

Till stöd för denna hemställan har motionären anfört följande.

I motion nr 88 vid 1909 års riksdag föreslog landshöfding Widén, att Riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte begära utredning såväl om skogsarbetarnes ställning och lefnadsförhållanden i Norrland samt, i den mån det finnes önskligt, äfven i andra i detta afseende därmed jämförliga landsdelar som ock angående de åtgärder, som må finnas nödiga för tillgodoseende af behovet därstädes af en under sund ekonomiska och hygieniska förhållanden lefvande duglig skogsarbetarestam, och dels där-

Motionen.

Bihang till Riksdagens protokoll 1912. 13 saml. 4 afd. 4 häft. (Nr 4). 1

efter vidtaga de åtgärder och, i den mån Riksdagens medverkan kräfvades, till Riksdagen göra de framställningar, som af denna utredning föranledes.

I motionen påvisas, med stöd af läkareuttalanden, de ytterst dåliga bostads- och lefnadsförhållanden, som de norrländska skogsarbetarne äro underkastade. Motionären framhåller vidare, att äfven skogshandteringens målsmän börjat få ögonen öppna för betydelsen af en under sund och ekonomiskt betryggande förhållanden lefvande god skogsarbetarekår. Han framhåller, »att trävarubolag tagit sig an sina skogsarbetare för att göra deras lif drägligare, till deras nyttjande uppfört timmerkojor af annan och bättre beskaffenhet, än de i motionen beskrifna, samt äfven i öfrigt vidtagit åtgärder för bättre tillgodoseende af dessa arbetares förhållanden. Men därmed är ej nog; åtgärderna härutinnan böra sättas i system, så att de kunna mera allmänligen genomföras. Det är endast härigenom de sociala vådor kunna aflägsnas, som eljest kunde blifva följden af ett låt-gå-system i detta stycke.»

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott tillstyrkte motionen, hvar-
efter den bifölls af Andra kammaren.

Första kammarens första tillfälliga utskott afstyrkte däremot bifall till motionen i hvad den berörde de egentliga skogsarbetarne samt föreslog beträffande flottningsarbetarnes bostadsförhållanden, att Riksdagen måtte besluta i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida i flottningsstadgan eller i annan författning böra upptagas bestämmelser därom, att på ställen vid allmän flottled, då sådant är af nöden, skola finnas bostäder, uppförda för flottningsemanskapet och underkastade i tillämpliga delar samma föreskrifter som öfriga till flottled hörande byggnader. Första kammaren biföll detta utskottets yrkande, hvilket blef, sedan Andra kammaren frånträdtt sitt förut fattade beslut och biträdt detsamma, Riksdagens beslut.

Som skäl för sitt afstyrkande om utredning rörande skogsarbetarnes ställning och lefnadsförhållanden framhåller Första kammarens tillfälliga utskott bland annat, att »Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t den 30 maj 1907 anhållit om en utredning om lämpligaste sättet för åstadkommande af en undersökning och statistisk utredning rörande landt-
arbetarnes lefnadsförhållanden samt framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning däraf kunna synas påkallade. Det förslag, som med anledning häraf af kommerskollegium utarbetats, läres bland annat afse specialundersökningar, rörande såväl särskilda arbetaregrupper, såsom skogs- och flottningsarbetare, betodlingsarbetare o. s. v., som ock särskilda

spörsmål, såsom bostadsfrågan, formerna för anställning m. m. Därest en dylik plan för arbetsstatistikens utsträckande till landtarbetarne varder af Kungl. Maj:ts godkänd och de säkerligen rätt afsevärda medel, som komma att erfordras för dess genomförande, blifva af Riksdagen beviljade, skulle alltså däri komma att ingå äfven den statistiska undersökning af skogsarbetarnes i Norrland och därmed likställda landsdelar lefnadsförhållanden, som motionären påyrkar.»

Den undersökning utskottet åsyftade har under föregående år påbörjats i öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts till 1910 års Riksdag aflåtna, af Riksdagen bifallna proposition, hvari föreslogs, att till anordnande försöksvis inom kommerskollegium af statistiska undersökningar rörande landtarbetarnes lefnads- och arbetsförhållanden skulle anslås 12,500 kronor.

Denna nu påbörjade undersökning afser dels regelbundet återkommande utredningar om olika jordbruksförhållanden, arbetslön, arbetstid m. m., dels successivt fortgående representativa lokalundersökningar, dels ock specialundersökningar rörande särskilda arbetaregrupper, såsom torpare, statare, daglönare, tjänstehjon, trädgårdsarbetare, mejeripersonal, skogs- och flottningsarbetare, fiskare, betodlingsarbetare, utländska jordbruksarbetare m. m.

Ingen torde förneka, att icke detta är ett vidt omfattande arbetsprogram, som kommer att kräfva lång tid och mycket arbete för att kunna slutföras, och det relativt blygsamma belopp, som blifvit anvisadt för ändamålet, inger heller icke förhoppningar om motsatsen. I första hand torde undersökningen komma att koncentreras på insamling och bearbetning af uppgifter, som kunna lämna en allmän öfverblick öfver de egentliga landtarbetarnes lefnadsförhållanden. På fullt riktiga skäl komma specialundersökningarna först i andra hand. Äfven vid dessa specialundersökningar torde de egentliga landtarbetarnes förhållanden, som tillbörligt är, först komma till skärskådning.

Detta synes äfven framgå af följande yttrande i ofvannämnda sakkunniges betänkande:

»Vid sådant förhållande och då en närmare kännedom om ifrågasvarande arbetargrupper (skogs-flottningsarbetare) lefnadsförhållanden bör vara af stort intresse att erhålla, vill det synas kommitterade, att en dylik utredning, när verkställandet af en sådan påkallas, bör ingå uti de planerade landtarbetareundersökningarna.»

Man kan med stor sannolikhet antaga, att under sådana förhållanden det kommer att dröja många år, innan resultatet af en undersökning om skogsarbetarnes lefnadsförhållanden kan föreligga.

Skogsarbetarnes lefnads- och främst deras bostadsförhållanden äro af den art, att de påkalla statsmakternas snara uppmärksamhet och varma intresse. Provinsialläkarne i Norrlands skogsbygder ha, tid efter annan, därom lämnat värtaliga vittnesbörd, hvarom landshöfding Widén i sin ofvannämnda motion lämnar en intressant redogörelse. Utöfver dessa af läkare gjorda uttalanden tillåter jag mig anföra ett par karakteristiska skildringar, hämtade ur dagspressen.

I en norrlandstidning var infördt våren 1909 följande bref från en skogsarbetare till småbruks- och skogsarbetareförbundets förtroendeman.

»Få härmed lämna några sanningsenliga uppgifter om bostadsförhållandena för skogsarbetarna: Undertecknad m. fl. åtogo oss timmerkörning åt Johannesdals trävaruaktiebolag vintern 1908.

Vi blefvo hänvisade att under arbetet bebo en gammal upprutten koja, som hvarje människa med hjärta i bröstet skulle ha ansett som oanvändbar åt djur. Taket i kojans hade störtat ned, och sågo vi vid vårt inträde i densamma endast en massa snö och jord. I största hast reparerade vi den anvisade bostaden, uti hvilken de första nätterna äfven hästarna måste beredas rum. Hur det kändes att bo på detta sätt kan knappast beskrivas. Vi finga emellertid lof att finna oss i vårt öde. Vi ordnade det så godt vi kunde för såväl hästar som folk, men likväl voro både kojans och stallet så eländiga, som de kunde bli. Hur mycket man än eldade på kvällen, var det på morgonen så kallt, att vattenhinken måste ställas på elden, om man skulle få något ur den. Till följd af den värme, som på kvällen slog upp mot taket, droppade det vatten ned i britsen, så att man för att skydda sig måste ligga i de våta kläder, man haft på sig i arbetet på dagen. De klädtrasor, man möjligen hade torra på kvällen, voro på morgonen genomvåta.

En körkarl (namn), som bodde i kojans och låg närmast väggen, iklädde sig en kväll, då det var mycket kallt, en tjock kappa, så att han icke skulle frysa ihjäl under natten. För att skydda sig för droppet lade han intill väggen en ränna, i hvilken vattnet skulle få samla sig. Sedan han tillknäppt kappan väl och lagt sig, sade han till mig: »Jag kommer troligen att sofva godt i natt, så jag skall bedja dig, att du väcker mig i god tid, så att jag får gå och se om hästen.» Då tiden var inne att gå till stallet, väckte jag honom, men han kom ej ur fläcken. Han hade nämligen frusit fast vid väggen. På natten hade vatten samlat sig i rännan, som emellertid runnit öfver. Så småningom hade vattnet blifvit

is, och vår kamrat hade frusit fast vid väggen. Med en knif som vapen lyckades jag dock efter åtskilligt arbete få honom befriad från »famntaget».

Då vi började undersöka, funno vi, att vi under madrassen hade stora isvalkar. Under hufvudkuddarna var isen på sina ställen ända till 7 tum tjock.

Det är inte underligt, att man blir offer för influensa och andra sjukdomar, då man måste lefva under dylika förhållanden. Också fingo de flesta af oss ligga sjuka längre eller kortare tid. Jag blef sjuk i influensa och fick ligga till sängs i åtta dagar. Riktigt återställd blef jag ej förrän efter flera veckor.

För hästarna var det icke bättre. Af den värme, de hade på kvällen, tinade snön upp på taket och vattnet droppade sakta ned öfver hästarna, hvars svansar ibland på morgnarna sågo ut som en enda isklump.

Bostadsförhållandena äro i allmänhet öfverallt häromkring lika eländiga. Vid bifloderna efter Ljungan äro bostäderna emellertid åtminstone försvarliga.

Jag vill härmed för mina medbröders och afdelningskamraters bästa vädja till förbundsstyrelsen att göra hvad göras kan för att få dessa skriande missförhållanden botade. Hvad som skall göras, bör göras snart!

Går det icke på annat sätt, så bör det genom lagstiftningen åläggas bolagen att bygga ordentliga stallar och kojor. Eljest går folket under.

För afdelningen (nr)

(Namn.)

Utöfver hvad vi förut sagt är med sanningen öfverensstämmande, intyga vi på heder och samvete, samtidigt som vi instämma i krafvet på bättre bostäder i skogarna och vid flottlederna.

(Ort) den 13 januari 1908.

(Namn)

(Namn)

(Namn.)»

I en annan Norrlandstidning lästes samma år följande, skrifvet af en skogsarbetare:

»När jag för två år sedan arbetade med timmerhuggning åt Sandarne bolag å Elfros skog vid den så kallade Råbergsflon, bodde jag i en be-
dröflig koja.

När min kamrat och jag skulle flytta in i kojans, befans den vara en gammal otäck håla, full med is å britsar, väggar och golf. Ja, golf är väl orätt att säga, ty något sådant fanns ju inte.

När isen tinat bort, befunnos väggar och britsar fulla utaf otäcka

svampar och mögel. I kojans midt var eldpallen, på hvilken vi fingo elda. Att nästan all röken kommer in i kojan är ju ingenting ovanligt. Så äfven här, hvarför vi blefvo som rökta sillar innan våren.

Det blef inom kort flera timmerhuggare i kojan, och alla utsattes de för en svår och ihållande hosta. Såg man på upphostningarna, befunnos de vara svarta som sot. Att det var smuts och rök, som vid andningen förts in i lungorna och sålunda åstadkom hostan är ju alldeles tydligt, och att ofantligt många angripas af lungsot i sådana pinorum är då alldeles säkert.

Något vattentätt tak fanns icke, hvarför det vid inträffande töväder strömmade vatten genom taket och ner i våra bäddar samt matförråd. På golvet eller rättare sagt marken bildades vid sådana tillfällen en treflig blandning af vatten, spånor, jord och matrester (usch!), hvilken smörja ibland gick upp till fotlederna.

Ett fönster fanns visserligen, men det blef så svart af rök, att något dagsljus svårligen kunde tränga igenom detsamma.

Dessutom var kojan kall och dragig, i synnerhet som dörren ständigt måste stå öppen för att vi ej alldeles skulle rökas ihjäl.

En annan, som jag för några år sedan bodde i å Öfverhogdals skog, var af körarna om hösten uppbyggd på en frusen myra. När vi då flyttade in i kojan och började elda så att det blef varmt, tinade myran upp, hvarför vi för att kunna gå på det gyttjiga golvet måste utlägga kläfvar å detsamma. Att det rök in alldeles förfärligt, behöfver jag väl ej nämna.

Att det går an att bygga ordentligt bevisas däraf, att bolagen åt sina stubbknektar och sådant folk nästan alltid uppföra bra stugor, äfven om de ej kunna använda dem mer än en vinter. Så hade Ljusne-Voxna bolag i sommar uppfört en stuga på ett skifte å Ytterhogdals skog. Hon rödmålades och gjordes fin, ty timmertummare och afmätare skola bo där i vinter.

Nu hade bolaget i höstas kolvedhuggare på samma skifte. En huggare begärde då af bolaget att få flytta in i stugan och bo där, medan han arbetade med kolved åt bolaget, men det gick naturligtvis inte för sig. Stugan skall stå tom i månadtal, tills herrarna komma, och arbetaren fick sörja för husrum själf bäst han kunde.

Ser man t. ex. på bolagsinspektörernas praktfulla bostäder — hvilken skillnad är det icke på dessa och arbetarnas usla kojor!

Man kan sannerligen icke hjälpa, att underliga tankar födas i ens

hjärna, när man tar saker och ting i betraktande. Icke får man förundra sig öfver, om en och annan skulle börja fundera, om det icke vore på tiden att jämna dessa förtryckets och rofferiets fogdeborgar med jorden.»

Äfven om det skulle ligga någon öfverdrift i dessa uttålanden, är det uppenbart, att här föreligger ett allvarligt missförhållande, som icke statsmakterna kunna lämna obeaktadt. Jag är icke blind för de extra kostnader, som ofta kan uppstå för uppförande af goda bostäder i skogar vid en tillfällig timmerdrifning. Men vi få icke glömma, att människors och djurs lif och hälsa äro värdefullare att få bevarade än några hundra kronors större utlägg för vederbörande skogsafverkare. Det kan ju synas, som om denna angelägenhet skulle kunna ordnas på ett tillfredsställande sätt utan statsmakternas ingripande, men här, som på så många andra områden, har arbetsgifvaren en ekonomisk öfvermakt, som arbetarne af egen kraft icke förmå bryta. Sant är, att icke alla skogsafverkare ha lika dåliga bostäder för sina arbetare, men de, som redan ha det bra ordnad, torde icke ha något att invända emot att deras försunliga konkurrenser af statsmakterna tillhållas att ordna det bättre.

Skogsarbetarne ha sedan långliga tider förstört sin hälsa och riskerat sina lif i de stora skogarne. De ha fullgoda skäl för sitt kraf, att statsmakterna i en snar framtid på allvar ta upp deras lefnads- och främst deras bostadsförhållanden till allvarlig granskning. Det kan icke vara rättvist eller billigt, att låta dessa olidliga bostadsförhållanden fortfara år efter år i väntan på en i en aflägsen framtid kommande undersökning. Den för frågans bedömande nödvändiga utredningen bör med *allra första* vidtagas, antingen genom landtarbetareundersökningar eller på annat sätt.

Denna utredning bör icke begränsa sig uteslutande till Norrland. Äfven i andra landsdelar med stora skogar torde missförhållanden af liknande art föreligga.

Såsom i motionen framhålles, var frågan om de norrländska skogsarbetarnes ställning föremål för behandling vid 1909 års riksdag med anledning af en af herr Widén väckt motion.

Historik.

I nämnda motion, nr 88 i Andra kammaren, erinras om att uppmärksamheten på denna fråga i första rummet väckts från läkarehall. Vid svenska provinsialläkareföreningens årsmöte i Sundsvall den 8—10 juli 1907 väcktes af extra provinsialläkaren i Frostvikens distrikt A. Hassler denna fråga till lif medelst ett föredrag öfver ämnet: »Hvad bör och

*Herr Widéns
motion 1909.*

kan åtgöras till förbättring af skogsarbetarnes bostadsförhållanden under afverknings- och flottningstiden?» I detta föredrag lämnar doktor Hassler en, på vissa punkter kanske nog så drastisk, skildring af skogsarbetarnes lefnadsförhållanden. Han erinrar om att frågan förr varit föremål för behandling och omnämnd såväl i åtskilliga förste provinsialläkares rapporter som i tidningspressen. »Missförhållandena», säger han, »gälla i första hand bostäderna, timmerkojorna med deras trångboddhet, otroliga snusk och i hög grad hälsovådliga beskaffenhet i öfrigt; i närmaste anslutning härtill och under slika förhållanden psykologiskt lättförklarligt kommer det eländiga tillståndet med mat och beklädnadsfrågan.» —

»Typen för en norrländsk timmerkoja torde vara de flesta bekant, om ej annat så genom någon fotografi, där hon tar sig nog så pittoresk ut i den snötyngda skogen. Till jämförelse med dem på andra trakter lämnas härmed en beskrifning öfver en sådan från norra Jämtland. Uppförd af otimradt virke med sparsamt mellanlägg af mossa eller hö, som ofta till följd af slarfvigt arbete bortfaller, så att ej blott vinden har fritt spelrum, utan äfven till och med hela handen kan föras ut genom luckorna, är kojan afdelad i två rum, för arbetare och hästar.

Rummet är längs ytterväggarna försedt med en sammanhängande hylla af klufna smågranar för den gemensamma bädden, som för öfrigt består af litet hö, gamla säckar och mer eller mindre af ohyra besatta klädespersedlar; i midten af kojan tronar eldpallen, öfver hvilken rökhuften fortsätter i en alltid öppen »skorsten», i regeln bestående af en packläda, hvars botten utslagits — något försök till tätning eller annan åtgärd för att få röken att verkligen passera lådan = skorstenen — torde sällan stå att finna. Men där finns ju godt drag genom väggarna, och i regeln måste ändå dörren öppnas, då för en normal människa kölden är att föredraga framför brandröken. Inför dessa just ej behagliga alternativ stå dock de stackars invånarna — en olidlig hufvudvärk af röken eller otrefnad och förkylningar genom det kalla draget. Golfvet i kojan består af marken, sådan den finnes på platsen, med ett lager af spån efter upp-
timringen, men under vinterns förlopp förvandlas det sakta men säkert i en sur och stinkande smörja af kol, allehanda affall och matrester — en veritabel »køkkenmødding». All denna härlighet upplyses i bästa fall af ett par minimala fönstergluggar, där ej enda tillgången för ljuset är dörren och rökfånget. Rundt om väggarna sitta hyllor med fläskbitar, sockerstycken och brödpaket i ljuflig blandning med svarta tobakssnuggor

och smutsiga klädespersedlar; omkring eldpallen och i taket hänga blöta skodon och plagg. Detta snuskiga hullerombuller kan ju ej direkt skrivas på arbetsgifvarens konto, men man må endast hafva klart för sig, att i denna trängsel och i detta mörker kan svårligen någon ordning eller ens något behof af ordning finnas bland en hop uttröttade, genomsvetta eller genomblöta arbetare, som endast tänka på att få i sig någon föda och sedan söka hvila.

På den tränga eldpallen skall så matlagningen ske — ofta för hvarje person särskildt — och här komma vi till en mycket viktig punkt i denna mörka tafla: denna matlagning består i 9 fall af 10 i stekning af amerikanskt fläsk och kaffekokning, och detta morgon, middag och kväll dag ut och dag in under flera månader. Att denna ytterst enformiga kost i längden måste hafva ett fördärfligt inflytande på allmänna hälsotillståndet och därmed på arbetsförmågan och inkomsten — allt arbete betalas efter ackord — är själfklart.

Ofvan berörda förhållanden gälla för arbetet i skogen vid timmerdrifningen; vårens flottningar bjuda på om möjligt ännu orimligare, för den oinvigde otroliga förhållanden. Under detta ytterst uppsplitande och ansvarsfulla arbete saknas i regeln tillgång till äfven en så enkel bostad som kojor; arbetaren är här hänvisad att tillbringa de mycket sparsamma hvilostunderna på den ännu frusna marken utan annat underlag än i bästa fall litet granris och utan annat skydd mot vårens nyckfulla väderlek än det, som vildmarken bjuder djuren.»

För att ernå en ändring i dessa förhållanden ifrågasatte doktor Hassler, att lagen angående skydd mot yrkesfara måtte utsträckas att gälla skogs-handteringen i de norrländska skogarna, hvarjämte han föreslog vissa i motionen närmare angifna bestämmelser rörande timmerkojornas beskaffenhet.

För flottningslederna, ansåg doktor Hassler, erfordras uppförande af kojor på rimligt afstånd och af något bättre kvalitet än skogsarbetarkojorna, då dessa behöfva tagas i anspråk oftast hvarje år, eller ock, om så anses lämpligare och mindre betungande, sofsäckar af godkänd kvalitet.

Uppförandet af kojor borde påligga arbetsgifvaren eller hans ombud och ej bortslutas vid entreprenad.

Efter doktor Hasslers föredrag och en diskussion, hvarunder läkare från andra norrländska län i hufvudsak vitsordade Hasslers skildring

beslöts att genom förste provinsialläkarna i Norrland och Dalarna inhämta upplysningar i ämnet från respektive tjänsteläkare, hvilka borde meddelas provinsialläkareföreningens styrelse.

Enligt den redogörelse, som vid provinsialläkareföreningens årsmöte i Stockholm 1908 aflämnades, för de upplysningar, som i detta ämne inhämtats genom förste provinsialläkarna i Värmland, Dalarna och Norrland, hade 46 tjänsteläkare inkommit med upplysningar; och af dessa instämman omkring 30 eller de flesta, som på området i fråga förmått sig hafva egen erfarenhet, hufvudsakligen i doktor Hasslers uttalanden. Detta gäller framför allt timmerkojorna samt hvad därtill hörer under själfva afverkningen. Här betonas särskildt af några läkare det sorgliga faktum, att minderåriga, så fort de vid 13—14 års ålder blifvit konfirmerade, kastas ut i skogen att deltaga i arbetet, till stor våda för de ungas hälsa. Atskilliga läkare, ett tiotal, säga sig sakna personlig erfarenhet i frågan. I ungefär lika många distrikt uppgifves, att inga timmerkojor finnas; där äro på grund af mindre afstånd och bättre kommunikationer skogsarbetarna under arbetsperioden inlogerade uti hyrda rum i byar, gårdar och äfven fäbodrar, af hvilka sistnämnda en del uppgifvas vara något så när vinterbonade. En och annan läkare uppgifver timmerkojorna vara väl inrättade med ordentligt golf, murad spis och skorsten eller åtminstone i bättre skick än Hassler omnämner. Det betonas äfven af en eller annan, att en stor del af arbetarna själfva vilja hafva det på det beskrifna sättet och att arbetet på öfvertygelsens väg därför är mycket viktigt.

Beträffande de åtgärder, som anses böra vidtagas, framhålla en del läkare, att lagen angående minderårigas användning till arbete i industriellt yrke samt yrkesfarelagen böra i tillämpliga delar blifva gällande äfven beträffande skogsafverkningen och timmerflotningen. En provinsialläkare anser »frågan böra öfverlämnas till yrkesinspektionens utredning».

Hvad angår förhållandet vid flottlederna anse en del läkare förbättringar för manskapet här vara allra mest behöfliga.

Detta innefattar i korthet hufvuddragen af hvad från läkarehåll hittills i denna sak förekommit. Äfven om erfarenheterna kunna vara olika på olika orter, äfven om i en del skildringar en viss öfverdrift understundom kan göra sig märkbar, och äfven om meningarna ännu äro föga stadgade om hvad som kan och bör göras, är det dock, säger motionären, uppenbart, att förhållandena icke äro tillfredsställande, utan att något bör åtgöras för att få dem bättre.

Motionären framhåller vidare, att det icke endast är från de hygieniska

fordringarnas målsmän som man haft uppmärksamheten fästad på denna angelägenhet. Äfven skogsägarna och skogshandteringens yrkesmän hafva insett vikten af att i Norrlands skogsbygder äga en under sund och ekonomiskt betryggande förhållanden lefvande god skogsarbetarekår. Motionären hade sig bekant, att trävarubolag — och sådant vitsordas jämväl i provinsialläkarnes uppgifter — tagit sig an sina skogsarbetare för att göra deras lif drägligare, till deras nyttjande uppfört timmerkojor af annan och bättre beskaffenhet än ofvan skildrade, samt äfven i öfrigt vidtagit åtgärder för bättre tillgodoseende af dessa arbetares förhållanden. Men härmed är det ej nog; åtgärderna härutinnan böra sättas i system, så att de kunna mera allmänligen genomföras. Det är endast härigenom de sociala vådor kunna aflägsnas, som eljest blifva följderna af ett låt-gå-system i detta stycke.

Motionären framhåller vidare nödvändigheten af att åtgärder vidtagas för skapande af en bättre kvalificerad arbetarstam för skogarnas skötsel i Norrland och erinrar om hvad som i ifrågavarande syfte åtgjorts eller inom närmaste tiden komme att åtgöras. Ur denna synpunkt är det icke minst önskvärdt att åtgärder vidtagas i syfte att skogsarbetarna icke behöfva arbeta under ogynnsammare förhållanden än vare sig industri- eller jordbruksarbetarna.

Hvad som ofvan anförts har gällt närmast med afseende på enskilda skogsägare eller skogsafverkare. Men det gäller äfven med afseende på staten såsom skogsägare. I allmänhet torde skogsafverkningsarbetarna icke hafva det bättre på statens skogar än på de enskildas. Åtgärder äro äfven här icke mindre af nöden. Huruvida och i hvilken mån dessa böra läggas på skogsägaren eller afverkaren torde en blifvande utredning få klargöra.

Med det ofvan anförda, slutar motionären, tror jag mig hafva påvisat, att skogsarbetarefrågan i Norrland, från olika synpunkter och af intresserade från skilda läger, börjat tilldraga sig en förtjänt uppmärksamhet. För en rätt insikt om dess stora vikt torde härtill endast behöfva erinras om den ofantliga betydelse, som skogarna i Norrland samt ett ändamålsenligt och framtidsmässigt tillgodogörande af desamma hafva för hela vårt land och dess ekonomi. För en rätt utveckling af den norrländska skogshandteringen är det icke minst betydande momentet, huru arbetarefrågan i framtiden skall gestalta sig. För detta ändamål synes det mig af vikt, att statsmakterna här gripa in och det utan dröjsmål; eljest kunna de lätt komma för sent. Endast genom ett dylikt ingripande

kan det, som ofvan antydts, blifva system och enhet i det hela. Hvad som främst behöfves är en utredning af frågan ur olika synpunkter, af hvilka ofvan berörts en del hufvudsakliga, utan att jag därför kan anse mig hafva uttömt ämnet, och på denna utredning böra sedan grundas de åtgärder, som för frågans rätta ordnande böra vidtagas.

*Andra kam-
marens fjärde
tillfälliga ut-
skott 1909.*

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, som afgaf utlåtande öfver herr Widéns motion, erinrade först om att de inom kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik förlagda arbetsstatistiska undersökningar, som dittills ägt rum i vårt land, endast i mycket ringa mån afsett skogsarbetarnes — lika litet som landtarbetarnes i allmänhet — förhållanden, hvilket har sin naturliga förklaring i det faktiska förhållandet, att de aktuella ekonomiska och arbetarepolitiska problemen först uppkommit inom de industriella yrkena. I samma mån liknande eller andra spörsmål inom skogs- och landtarbetet tränga sig fram till beaktande, uppstår naturligen samma behof af undersökning och statistik på dessa områden.

Så har ock redan skett, fortsätter utskottet. Riksdagen har i skrifvelse till Kungl. Maj:t den 30 maj 1907 anhållit om en utredning om lämpligaste sättet för åstadkommande af en undersökning och statistisk utredning rörande landtarbetarnes lefnadsförhållanden samt framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning häraf synas påkallade. Med anledning häraf har Kungl. Maj:t den 14 juni samma år anmodat kommerskollegium att inkomma med underdånigt utlåtande öfver den gjorda framställningen. Detta utlåtande, för hvars utarbetande kommerskollegium tillkallat särskilda sakkunniga på de olika arbetsområdena, däribland äfven en från Norrland, föreligger ännu icke i fullt färdigt skick, men enligt hvad utskottet erfarit, hafva kommitterade uppgjort en preliminär plan, som under den närmaste framtiden kommer att underställas kollegii pröfning, till systematisk undersökning af en statistik öfver landt arbetarnes ställning och lefnadsförhållanden, innefattande *dels* en allmän orienterande undersökning af de olika landsdelarnas vanligast förekommande brukningstyper, landtarbetaregrupper m. m., *dels* allmänna, årliga undersökningar rörande arbetslön och arbetstid, *dels* mera ingående undersökningar rörande landtarbetarnes fördelning på olika yrkesspecialiteter samt dessas personliga förhållanden, aflöning m. m., *dels* lokala undersökningar för ingående utredningar af den landtbrukande befolkningens ekonomiska villkor och lefnadsförhållanden på vissa lokalt begränsade områden, så valda, att de kunna anses typiska för sin trakt, *dels* ock slutligen special-

undersökningar rörande såväl särskilda arbetargrupper, såsom skogs- och flottningsarbetare, betodlingsarbetare o. s. v., som ock särskilda spörsmål, såsom bostadsfrågan, formerna för anställningen m. m.

Därest en dylik plan för arbetsstatistikens utsträckande till landt- arbetarne varder af Kungl. Maj:t godkänd, och de säkerligen rätt afsevärda medel, som komma att erfordras för dess genomförande, blifva af Riksdagen beviljade, skulle alltså däri komma att ingå äfven den statistiska undersökning af skogsarbetarnes i Norrland och därmed likställda landsdelar lefnadsförhållanden, som motionären påyrkat.

Det kunde vid sådant förhållande ifrågasättas, att man först borde afvakta, huruvida nämnda plan för anordnande af landtarbetarestatistik kommer till utförande eller icke, innan man besvärar Kungl. Maj:t med en ny framställning i ett ämne, som på visst sätt redan är föremål för Kungl. Maj:ts pröfning. Men härvid är till en början att märka, att den inom kommerskollegium planerade undersökningen af landtarbetarnes förhållanden innebär en fortgående arbetsstatistik af sådan omfattning, att densamma säkerligen först efter ganska lång tid kan förväntas medföra den speciella utredning, som af motionären begärts, äfven under antagande att den under de närmaste åren kunde, efter statsmakternas godkännande, påbörjas. I motionen begäres en undersökning af mera summarisk och extra ordinär natur, ägnad att direkt läggas till grund för ett skyndsamt afhjälpande af de svåraste missförhållandena i de norrländska skogsarbetarnes lefnadsvillkor, särskildt i fråga om deras bostäder under pågående skogsarbeten. Dessa missförhållanden äro — äfven med fränseende af de öfverdrifter, som i vissa framställningar härom må kunna förefinnas — enligt utskottets mening af den allvarliga beskaffenhet, att en skyndsamt undersökning däraf är af behovet påkallad utan afbidan på, när och i hvilken omfattning den ordinarie arbetsstatistiken kommer att utsträckas till landtarbetarne. Denna undersökning bör enligt utskottets mening utföras af kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik.

Efter behandling af motionärens framställda begäran om utredning och åtgärder för tillgodoseende af Norrlands behof af en duglig och tillräcklig skogsarbetarestam, framhåller utskottet, att en lösning af skogsarbetarnes bostadsfråga blir af behovet påkallad ej endast med tanke på de hälsovådliga förhållanden, under hvilka skogsarbetarne nu lefva, utan äfven med tanke på produktionens behof af utbildad och fullgod arbetskraft.

För en lösning af denna bostadsfråga måste man taga hänsyn till det lefnadssätt olika grupper af skogsarbetare måste begagna under arbe-

tets utförande. Man kan skilja på tre slag af skogsarbeten, nämligen afverknings-, skogsvårds- och flottningsarbeten.

Flottningsarbetena taga ofta sin början omedelbart efter islossningen under kall och svår väderlek, hvarför det är oundgängligt att varma bostäder beredas åt manskapet. Respektive arbetsgifvare borde åläggas ansvar att ha sådana uppförda vid alla vattendrag, där flottning bedrifves. Arbetet återkommer vid större flottleder i regel hvarje eller hvartannat år, och bostädernas plats torde utan svårighet kunna bestämmas. Kontrollen öfver dessa bostäders befintlighet, liksom öfver att båtar, spelflottar och annan materiel, hvarpå arbetarnas lif och välfärd beror, är i godt skick, borde falla under yrkesinspektionens verksamhet.

Annorlunda ställa sig förhållandena vid afverkningsarbetena. Dessa utföras än här, än där. Deras varaktighet på samma plats inskränkes ofta till en vinter, och många år kunna förflyta, innan arbetena återupptagas i trakten. Vid uttagande af afverkningsrättigheter och försålda utstämplingar å enskilda eller kronans marker är det oftast hvarken samma arbetsgifvare eller arbetare, som återkomma med arbetet.

Det vanligaste förfaringssättet för åstadkommande af bostäder under arbetet är att arbetsgifvaren betalar arbetarne en rund summa som ersättning för att de åt sig uppföra nödvändiga lägenheter. Att de under sådana förhållanden bli mycket bristfälliga, är helt naturligt. Ett sätt att afhjälpa missförhållandena vore möjligen att bygga bostäder utmed de hufvudvägar, till hvilka basvägarna — utefter hvilka utdrifningen sker — pläga sammanlöpa. Kostnaden komme då att fördelas på ett stort arbetsområde, och husen kunde tagas i anspråk under flera år. Emellertid torde sådana bostäder knappast komma att tagas i bruk af andra än körrarne. Men det är också de, som äro i största behovet af bättre förhållanden. De ha nämligen ej blott sig själfva utan äfven sina hästar och körredskap att vårda. Huggarne däremot vilja alltid bo vid själfva hygget, där de skola arbeta, och man kan ej gärna begära, att de efter slutadt mödosamt dagsverke skola bege sig långväga till natthärberget. Man måste sålunda förutsätta, att huggarnes bostäder ej kunna vara af samma permanenta slag som öfriga skogsarbetares. Emellertid skulle en afsevärd förbättring af deras kojor kunna vinnas genom bestämmelser, som t. ex. ålägga upplåtaren af utstämplingar att ombesörja huggarbostädernas uppförande, innan snö och käle inställt sig. Vissa minimifordringar på en huggarkoja kunde äfven stipuleras.

I den mån skogsafverkningen enligt nutidens fordringar följes af

hyggesrensningar, skogsfrösådd och andra föryngringsåtgärder, komma skogs-vårdsarbetarne att efterträda huggarne och ta deras kojor i anspråk. Vid en god skogshushållning skulle huggarkojan på detta sätt bli användbar under mycket längre tid, än som åtgår för afverkningen i trakten. Under sådana förhållanden kunde större anspråk på huggarkojornas byggnadssätt uppställas, än eljest är förhållandet.

Utskottet tillstyrkte motionärens hemställan, som ock af Andra kam-maren bifölls.

Första kammarens första tillfälliga utskott, som därefter fick ärendet till handläggning, erinrar i sitt utlåtande först om de planerade statistiska undersökningarna rörande landtarbetarnes lefnadsförhållanden, hvori skulle komma att ingå äfven den statistiska undersökning af skogsarbetarnes i Norrland och därmed likställda landsdelar lefnadsförhållanden, som motio-nären påyrkat, och fortsätter därefter:

Första kam-marens första tillfälliga ut-skott 1909.

Att en undersökning af mera summarisk och extra ordinär natur be-träffande de norrländska och jämförliga skogsarbetares lefnadsvillkor skulle vid sidan häraf anordnas synes ägnadt att väcka betänklighet, då det gifvetvis måste verka fördröjande på den egentliga undersökningen. I hvarje fall måste man först fråga sig, om detta är nödvändigt för att komma till rätta med de spörsmål, som nu föreligga.

En hufvudanledning till motionen synes vara hithörande arbetares bostadsförhållanden. Utan tvifvel påkalla ock bostadsförhållandena sär-skildt vid flottlederna uppmärksamhet. De torde äfven kunna förhållande-vis lätt ordnas, åtminstone i fråga om de allmänna flottlederna. Vid dessa, där timret är efter år framflottas på ungefär enahanda sätt, kunna hyddor äfven af varaktigare typ uppföras på platser, där det med afseende på afståndet från bebodda orter etc. kan anses behöfligt, såsom bland annat vid forsar, där varaktigare arbeten och bevakningar måste äga rum. Dessa bostäder torde lämpligast böra uppföras af flottnings- och strömningsbolagen, och kunde i så fall möjligen i flottningsstadgan, hvilken i öfrigt lär vara under omarbetning, införas dels bestämmelse härom, dels om att kostnaderna för byggnaderna finge intagas i den amorteringsplan för flottleden, som Konungens befallningshafvande äger att fastställa, hvadan kostnaderna för desamma kunde blifva amorterade genom viss afgift pr flottenhet i likhet med öfriga kostnader för flottledens rensning och byggande. Vid den af-syning enligt flottningsstadgan, hvarom Konungens befallningshafvande förordnar, innan flottleden upplåtes till allmänt bruk, torde då äfven dessa

hus kunna och bära afsynas. Införandet af sådana bestämmelser, af betydelse särskildt för Norrland, där ofta boningshus saknas milslångt från flottlederna, torde kunna ske utan att afvakta den ifrågasatta vidlyftigare utredningen angående skogsarbetarnes ställning och lefnadsförhållanden, hvilket naturligtvis tager sin rundliga tid.

Oberoende af den ifrågavarande utredningen torde man ock kunna bedöma möjligheten och lämpligheten af att underkasta skogsafverkningsarbetarnes tillfälliga bostäder, de så kallade skogskojorna, särskilda bestämmelser. Beskaffenheten af de ifrågavarande kojorna och lefnadssättet i dem äro väl tämligen allmänt kända. Efter en erinran om att Andra kammarens utskott framhållit svårigheterna att i detta fall lagstifta, beroende på att afverkningsarbetena utföras än här, än där, fortsätter utskottet: Att under sådana förhållanden lagstifta beträffande bostädernas beskaffenhet, kontroll öfver bestämmelsernas efterlefnad etc. synes högeligen vanskligt, hvarjämte det numera torde blifvit mindre behöfligt än förr, i mån som arbetarne med eller utan stöd af sina organisationer veta att tillvarataga sina intressen och genomdrifva berättigade fordringar. Det vill synas, som om de enskilda arbetsgifvarne och arbetarne själfva sitta inne med de största förutsättningarna att på praktiskt sätt ordna denna sak.

Detsamma torde ock kunna sägas i fråga om sådana skogsarbeten af mera tillfällig natur än afverkning.

Flottlederna däremot äro i viss mån att betrakta såsom allmänna trafikleder, och ett reglerande ingripande från statens sida synes därvid naturligare och lättare genomförbart.

I öfrigt torde i denna sak bära beaktas, att det sätt, hvarpå skogsarbetarne under sitt arbete bo och föda sig, naturligtvis i viss mån måste vara beroende af deras allmänna lefnadsvanor och förhållanden. I den mån man hos landsbygdens befolkning i allmänhet lyckas skapa intresse för mera hygieniska lefnadsförhållanden, komma skogsarbetarne att under sitt arbete själfmant allt mer och mer inrätta sig härefter.

Utskottet hemställde, att Första kammaren ville i så måtto biträda Andra kammarens i ärendet fattade beslut, att Första kammaren för sin del beslutar, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida i flottningsstadgan eller i annan författning bära upptagas bestämmelser därom, att på ställen vid allmän flottled, där sådant är af nöden, skola finnas bostäder, uppförda för flottningsmanskabet och underkastade i tillämpliga delar samma

föreskrifter som öfriga till flottled hörande byggnader. Första kammaren biföll sitt utskotts yrkande, och på hemställan af Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott beslöt äfven Andra kammaren att med frånträdande af sitt förut fattade beslut biträda det af Första kammaren fattade beslutet. I enlighet med detta blef sålunda Riksdagens skrifvelse till Kungl. Maj:t den 24 maj 1909 affattad.

Den 25 oktober 1910 anbefalldes Kungl. Maj:t väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att afgifva utlåtande öfver ofvan nämnda Riksdagens skrifvelse angående bostäder för flottningsarbetare.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen afgaf det begärda utlåtandet den 12 april 1911 och anför däri bland annat:

Förevarande fråga om bostäder för det vid de allmänna flottlederna sysselsatta flottningsmanskaper är till sin natur en fråga om icke blott behovet af sådana bostäder utan ock om möjligheten och rimligheten att uppföra sådana.

Behovet af dylika bostäder är beroende af åtskilliga omständigheter, af hvilka flottledens längre eller kortare afstånd till bebodda orter visserligen är en, men i många fall icke den mest afgörande. Af större betydelse är tiden för flottningsarbetets bedrivande samt detta arbetes särskilda beskaffenhet.

I de mindre källvattendragen och bivattnen äger flottningen rum tidigt på våren, och flottningsarbetet därstädes försiggår på det sätt, att slutrensning omedelbart vidtager från vattendragets öfversta del och fortgår oafbrutet nedefter dessa vattendrag. Härvid förflyttar sig flottningsmanskaper för hvarje dag långa sträckor utefter vattendraget, men olika för hvarje år, allt beroende af huru stor årets virkeskvantitet längs vattendraget och den större eller mindre vattentillgången i detsamma är samt af andra å flottningen inverkan omständigheter. Flottningsarbetets särskilda beskaffenhet gör det ofta nödvändigt för flottningsmanskaper att arbeta i vattnet eller förvällar att det kommer i vattnet, och, då detta vartiden är iskallt, är uppenbart att flottningsmanskaper, när kvällen kommer, är i behof af lämpligt nattkvarter, där de våta kläderna kunna torkas och mat kokas. Men då virkesmängdens och vattenmängdens olika storlek m. m. de olika åren medför, att den för hvar dag tillryggalagda slutrensningenssträckan ej år efter år blir densamma, så måste det ock inträffa, att ena året hade behöfts att finnas bostad på en plats och ett annat år på en annan plats, om läget skolat vara för flottningsmanskaper passligt. Det

måste således vara svårt att bestämma, hvar bostäder skulle vid sagda vattendrag lämpligast uppföras. För att sådana fall, då bostad saknades, icke skulle komma att inträffa, finge virket betungas med alldeles för höga amorteringsafgifter, då bostäderna finge blifva alltför många, så vida icke manskapet ändå skulle föredraga att bereda sig nattläger vid stockeldar ute i marken hellre än att gå längre eller kortare sträckor i oftast oländig mark. — Då vidare flottningsarbetet i källvattendragen och bivattnen icke försiggår hvarje år och för hvarje gång pågår endast en eller annan vecka, skulle så de uppförda bostäderna komma att användas endast ett fåtal dagar med ett eller flera års mellanrum och sålunda användningen icke stå i rimlig proportion till kostnaden för uppförande och underhåll, som komme att oskäligt fördyra flottningen och minska virkets värde för de flottande.

Ehuruväl sålunda behofvet af bostäder under flottningsarbetet i källvattendragen och bivattnen föreligger, så göra de särskilda förhållanden, under hvilka arbetet där bedrifves, att det icke vore hvarken möjligt eller rimligt att på ett effektivt sätt tillgodose detta behof utan att belasta virket med oskäligen kostnader.

Äfven uti hufvudvattendragens öfre delar händer det, att virkestillförseln är mycket ojämn, så att flottning i dessa delar vissa år, till och med flera år i rad, alldeles uteblifver. Om dessa öfre delar af äfven de större vattendragen gäller därför detsamma som om källvattendragen och bivattnen. Kostnaderna för framflottningen af den ojämnast tillförseln från de afsides belägna trakterna kring källvattendragen, bivattnen och öfre delarne af hufvudvattendragen äro redan under nuvarande förhållanden synnerligen betungande och dryga.

Uti de delar af hufvudvattendragen, där årligen en mera afsevärd virkesmängd framflottas, förekomma vissa platser, där flottningsarbetet pågår längre tider hvarje år och där flottningsmanskap af särskilda anledningar måste vara stationerad eller uppehålla sig längre tider i sträck. Sådana ställen äro exempelvis större sjöar och dammar, håll- och släppningsställen, enstaka och svårare forsar m. fl. Å dylika platser är det icke blott behöfligt att uppföra bostäder för flottningsmanskapet, om afståndet till bebodda orter är afsevärdt, utan äfven möjligt och rimligt, utan att kostnaderna komma att verka alltför betungande för de flottande. Bostäder, som uppföras på dylika platser, komma till användning hvarje år under längre tider, och kostnaden kommer därför att stå i rimlig proportion till nyttan af dem. Emellertid torde vid de flesta redan befintliga

flottleder behovet af bostäder å dylika platser redan vara af resp. flottningsföreningar tillgodosedt, då det legat i deras eget intresse att skaffa flottningsmanskapet lämpliga bostäder därstädes hellre än att till men för flottningsarbetets fortgång och säkerhet utsätta sig för de tidsförluster och risker, som blefve en följd, därest flottningsmanskapet skulle gå till och från bostäder på längre afstånd från flottleden, i stället för att kunna dagligen börja sitt arbete utan tidsförlust och kunna vara tillhands genast äfven nattetid i fall af behof.

Några särskilda lagstadganden för att vid redan befintliga flottleder framtinga uppförandet af bostäder för flottningsmanskapet å dylika, ofvan omnämnda platser, där det är möjligt och äfven rimligt att göra det, torde därför icke, från synpunkten af behofvets tillgodoseende, i allmänhet vara erforderliga. Och äfven vid framdeles blifvande flottleder torde resp. flottningsbolag komma att såsom hittills finna med sin fördel förenligt och jämväl som en nödvändighet att å platser af ofvannämnda art uppföra lämpliga bostäder för flottningsmanskapet, därest icke närliggande sådana finnas att förut tillgå.

Emellertid torde det icke vara uteslutet, att de flottande virkesägarne med hänsyn till kostnaderna för de behöfliga bostäderna någonstädes kunna vara obenägna att anordna sådana i den utsträckning, som kan vara behöfligt och skäligt. I hvarje fall skulle det lända till fördel, om uti flottningsstadgan intagna föreskrifter tydligen stadgade, att de bostäder, som för flottningsmanskapet erfordras och pröfvas kunna uppföras utan flottningens oskäligen betungande, skola vid flottledssyner af förrättningsmännen intagas i kostnadsförslagen och amorteringsplanen i likhet med andra för flottningen erforderliga byggnader och anstalter. Då det nämligen i sådant fall skulle åligga syneförrättarne att pröfva frågan om behovet af bostäder för flottningsmanskapet, så kunde flottningsintressenterna vid synetillfället få tillfälle att för förrättningsmännen framlägga sina speciella erfarenheter och åsikter om behöflighet, läge, storlek och typ för bostäderna, under det att förrättningsmännen böra vara bäst skickade att på behöfligt sätt opartiskt afväga de båda särskilda parternas — de flottande virkesägarnes och flottningsmanskapets — intressen och med stöd af sin ingående kännedom om de särskilda förhållanden, under hvilka flottningen måste bedrifvas, att äfven bestämma, huruvida och till hvad omfattning det må anses behöfligt att uppföra bostäder af ena eller andra typen och beskaffenheten för flottningsmanskapet.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har därför för sin del intet annat att erinra mot att uti flottningsstadgan intagas bestämmelser därom, att

vid flottsyn synemännen skola äga att pröfva, huruvida, på hvad sätt och i hvad mån lämpliga bostäder böra anordnas för flottningsmanskapet, att i kostnadsförslag och amorteringsplan för flottleden intaga dylika bostäder, där de befunnits vara af nöden, i likhet med andra för flottningens bedrivande erforderliga och nyttiga byggnader, arbeten eller anstalter, än att därvid då ock borde stadgas rätt för flottningsförening att expropriera för sådana bostäder erforderlig mark, samt att bestämmelserna i öfrigt så formuleras, att Konungens befallningshafvande erhålla befogenhet att beträffande redan befintliga flottleder pröfva behovet af dylika bostäder genom enklare procedur än genom vanlig syneförrättning för flottledsreglering, efter ansökan af vare sig flottningsförening eller flottningsmanskap.

Detta ärende är beroende på Kungl. Maj:ts pröfning.

*Den officiella
landtarbetare-
statistiken.*

Den undersökning och statistiska utredning rörande landtarbetarnes lefnadsförhållanden, som ofvan omtalats såsom planerad, har numera kommit till stånd. I skrifvelse den 30 maj 1907 anhöll Riksdagen hos Kungl. Maj:t om utredning angående lämpligaste sättet för åstadkommande af en dylik undersökning. På grund af denna framställning anbefallde Kungl. Maj:t kommerskollegium att i ärendet afgifva underdånigt utlåtande. Sedan särskildt tillkallade sakkunnige inom kollegii afdelning för arbetsstatistik utarbetat utredning och förslag rörande anordnandet af landtarbetarestatistik, öfverlämnade kollegium i skrifvelse till Kungl. Maj:t den 7 mars 1910 de sakkunniges utredning samt förordade, att försöksundersökningar, på sätt de sakkunnige föreslagit, måtte komma till utförande. Under återopande af sagda utredning och förslag afgaf Kungl. Maj:t till 1910 års Riksdag proposition af innehåll, att Riksdagen ville, till anordnande försöksvis inom kommerskollegium af statistiska undersökningar rörande landtarbetarnes lefnads- och arbetsförhållanden, på extra stat för år 1911 under sjunde hufvudtiteln anvisa ett belopp af 15,500 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att däraf under år 1910 disponera 3,000 kronor. I skrifvelse den 10 juni 1910 meddelade Riksdagen sitt bifall till denna framställning.

Den 14 februari 1911 öfverlämnade kollegium till Kungl. Maj:t förslag till detaljerad plan jämte erforderliga frågeformulär för de särskilda undersökningar, hvilka under år 1911 syntes lämpligen böra anställas till belysande af landtarbetarnes lefnads- och arbetsförhållanden, och förordnade Kungl. Maj:t i skrifvelse den 10 mars 1911 med bifall till kommerskollegii förslag, att statistiska undersökningar rörande landtarbetarnes lefnads- och

arbetsförhållanden skola inom kollegium verkställas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ofvan nämnda arbetsplan.

Beträffande nu afslutade och pågående arbeten inom landtarbetareundersökningen hänvisas till kommerskollegii nedan återgifna skrifvelse.

Äfven utom riksdagen har frågan om skogsarbetarnes lefnadsförhållanden varit föremål för ingående öfverläggningar. Af särskildt intresse är den diskussion, som i ämnet ägde rum vid föreningens för skogsvård årsmöte den 29 mars 1909. *Diskussion
vid föreningens
för skogsvård
årsmöte
1909.*

Öfverläggningen var, som det vill synas, direkt föranledd af ofvan nämnda motion af hr Widén och rörde sig om bägge de yrkanden, som i motionen framställdes. Beträffande det nu föreliggande spørsmålet gjordes vid tillfället en rad inlägg från skogsvårdstjänstemän eller eljes med skogliga förhållanden förtrogna, hvilka inlägg vittna om att man visserligen på några håll ansåg skildringarna af de dåliga bostadsförhållandena något öfverdrifna men dock allmänt ville vitsorda, att icke allt var som det borde vara.

Det framhölls härvid bland annat af inledaren, jägmästare Paul Bellander, som en allmän åsikt — som visserligen icke fick stå oemotsagd under diskussionen — att »kojförhållandena äro sämst på kronoskogarna, en följd af att staten öfverlämnar åt en tillfällig afverkare att bygga barackerna på en tid, då en tillfredsställande bostad ej kan uppföras».

Det synes vidare af uttalandena framgå, att förhållandena äro något olika i olika delar af landet, samt att de värsta bristerna i fråga om bostäder äro tillfinnandes i öfre Norrland.

Af stort instresse är ett anförande af jägmästare A. Holmgren, hvilken redogör för sin erfarenhet från en 11-årig tjänstgöring inom Norrbotten, Jämtland, Härjedalen och Medelpad. Han uppdelar de skogskojor han haft tillfälle att se i fyra typer:

1) timrade kojor med stenmur, utan golf och fönster, med gemensam sängbrits;

2) timrade kojor med eldpall, med gemensam sängbrits;

3) timrade kojor, uppförda af resvirke, med öppen eldstad utom kojan, utan golf och fönster;

4) kojor med stenmur, med golf och fönster och skilda sängkamrar.

De två förstnämnda typerna har han funnit talrikast representerade i Norrbotten och västra delen af Jämtlands län. »Under de sju år jag vistats i Norrbotten — yttrar han — har jag af 100-tals kojor aldrig

funnit någon af bättre modell, alla ha saknat golf, alla saknat fönster, alla ha varit försedda med den gemensamma sängbritsen. I norra Jämtland har jag vidare ofta funnit kojor, uppförda af rått, obarkadt gran-timmer, hvilka jämte stall mången gång kostat virkesägaren — 45 kronor. Ett stort bolag i norra Jämtland lär såsom norm för kojornas betalande utgå från ett pris af 15 kr. spiltan, det vill säga att om exempelvis 4 hästar och 15 à 20 man skola användas vid verkets utdrifvande, uppgår hela kostnaden för dragarnas och manskapets härbärgerande till 60 kronor.»

Såsom den mest bristfälliga typen betraktar han dock den tredje, liknande en vanlig kolarkoja, med eldstaden liggande helt och hållet utom kojans väggar. Sådana kojor har han iakttagit vid Indalsälven, i trakten af Bispgården, alltså ej precis i skymundan. Det torde väl vara uppenbart, framhåller han, att dylika kojor äro af uslaste beskaffenhet, och att de ej äro människor värdiga boningar.

Kojor af den fjärde typen har han sett summa två, sålunda lysande undantag, hvilka lända dem till heder, hvilka låtit uppföra dem. I dessa kojor — den ena i Lillherdal, den andra i Vemdalen i Härjedalen — finnes både golf och tak, eldstad af sten, fönster och sängbritsar i två våningar med 4 liggplatser i hvarje. Stallet är i stil med arbetarebostaden, väl byggdt med tätt tak och godt utrymme för dragarna. »En för våra norrländska skogsarbetare vildt främmande bekvämlighet tillkommer så i ett särskildt afträde.» Allt detta kostar enligt uppgift 350 kronor.

Från flera håll framhölls vid detta skogsvårdsmöte, att skogsarbetarnas dåliga förhållanden äro en bidragande orsak till särskildt reumatism och tuberkulos, sjukdomar, som nedbryta en stor del af norrlandsbefolkningen, hvarför ett ingripande från statens sida i förevarande hänseende vore såväl från skogsekonomisk som social synpunkt motiveradt.

På andra håll ställde man sig tveksam till ett statens ingripande, förmenande att denna sak komme att ändra sig af sig själf. Så anfördes, att en stor förbättring framtvungits med afseende på landtarbetarnes bostäder, därigenom att jordägarne icke fingo arbetare, om de icke lämnade bättre bostäder. På samma sätt komme det att gå beträffande skogsarbetarne i Norrland.

*Utskottets
yttrande.*

Utskottet finner det vara tillfullo ådagalagdt, att svåra missförhållanden vidlåda skogsarbetarnes lefnadsförhållanden och ställning i öfrigt. Visserligen torde de senaste åren ha medfört någon förbättring på ett eller annat håll, men helt visst äro de missförhållanden, som ännu kvarstå,

ägnade att skapa ett tillstånd, som måste betecknas såsom både för skogsarbetarne själfva olidligt och ur det allmännas synpunkt betänkligt.

De förefintliga missförhållandena göra sig främst märkbara i fråga om skogsarbetarnes bostäder, som icke på långt när motsvara rimliga anspråk, äfven med hänsyn tagen till att det kan vara fråga om blott tillfälliga bostäder för en kortare tids vistelse. Men äfven i öfrigt äro skogsarbetarnes lefnadsförhållanden värda allvarlig uppmärksamhet, särskildt de svåra provianteringsförhållandena, som framtvinga en ofta synnerligen enformig kost. De svåra olägenheter, som vidlåda skogsarbetarnes lif, drabba för öfrigt äfven deras dragare, hvilket utskottet icke velat underlåta att i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på.

De allvarliga faror både af hygienisk och social art, som härflyta ur sakernas nuvarande tillstånd, göra en snabb och grundlig ändring till det bättre synnerligen behöflig och önskvärd. Äfven ur stats- och privat-ekonomisk synpunkt vore det säkerligen välbetänkt att genom förbättrade lefnadsförhållanden för denna stora arbetargrupp tillförsäkra skogsbruket en högre stående, dugligare skogsarbetarstam.

Utskottet kan emellertid icke dela den uppfattningen, att missförhållandena komma att försvinna af sig själfva utan några åtgärder alls från det allmännas sida. Hvarken genom arbetsgifvarnes omtanke eller arbetarnes egna ansträngningar kunna de förväntas blifva ändrade i tillräcklig omfattning eller inom rimlig tid.

Vid sådant förhållande kan staten icke undandraga sig plikten att på ett eller annat sätt sörja för en ändring såväl beträffande tillståndet på kronoparkerna som på enskildas skogsdomäner. Utskottet vill icke i jämförelsen mellan tillståndet å statens egna och enskildas områden uttala något bestämdt omdöme. Men redan det, att från sakkunnigt håll kunnat ifrågasättas, att förhållandena äro sämre å kronoskogarna, synes utskottet vara tillräcklig anledning till icke blott allvarlig uppmärksamhet utan framförallt åtgärder, som för framtiden göra en dylik anklagelse oberrättigad.

På frågan hvilka åtgärder som i förevarande hänseende kunna vara påkallade från statens sida anser sig utskottet icke ha anledning närmare ingå, då motionären icke ifrågasatt annat än en utredning af de faktiska förhållandena.

En undersökning häraf är också enligt utskottets mening alldeles nödvändig, innan några åtgärder kunna vidtagas. Hvad kronans egna skogar

beträffar torde dock utan något längre dröjsmål lämpliga åtgärder kunna vidtagas till förbättrande af bostadsförhållandena.

Behovet af en sådan undersökning har ju för öfrigt icke blifvit under frågans föregående behandling i Riksdagen bestridt. Första kammaren har som af det föregående framgår grundat sitt afslag å det förhållandet, att en allmän undersökning af landtarbetares lefnadsförhållanden varit föremål för en Riksdagens skrifvelse, i hvilken undersökning äfven skogs- och flottningsarbetare skolat ingå.

Såsom förut är framhållet hafva dessa undersökningar också blifvit igångsatta efter en af statsmakterna godkänd plan.

Utskottet har därför ansett sig böra hos kommerskollegium begära upplysning, huruvida de i motionen berörda förhållandena kunna förväntas under den närmaste tiden blifva uti landtarbetarundersökningen upptagna till utredning. Härå har från kommerskollegium ingått följande svar:

Stockholm den 16 mars 1912.

Till Konungen.

Genom nådigt bref den 11 mars 1912 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt kommerskollegium att inkomma med underdånigt yttrande, huruvida den inom kollegii afdelning för arbetsstatistik pågående undersökningen af landtarbetarnas lefnads- och arbetsförhållanden m. m. kunde väntas komma att, utan erhållet särskildt uppdrag, under den närmaste tiden omfatta jämväl sådan utredning rörande skogsarbetarnas ställning och lefnadsförhållanden, som åsyftades i en inom *Riksdagens Andra kammare* väckt, till *kammarens fjärde tillfälliga utskott* hänvisad motion, nr 241; och får kollegium med anledning häraf i underdånighet anföra följande.

Enligt den af Eders Kungl. Maj:t härför fastställda arbetsplanen hafva de inom kollegium hittills fullbordade och påbörjade landtarbetarundersökningarna uteslutande afsett det egentliga jordbrukets arbetspersonal. Sålunda har under år 1911 offentliggjorts ett arbete till belysning af landtarbetarnas arbets- och löneförhållanden i Sverige under år 1910. Därjämte färdigligger till hufvudsaklig del i korrektur årg. 1911 af den tilltänkta årliga publikationen om arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom Sveriges jordbruk, hvarjämte material införskaffats och för närvarande är under bearbetning i och för åstadkommande af en mera omfattande och detaljerad framställning af landbrukets arbetsvillkor, sedda i belysning af olika traktens växlande jordbruksförhållanden.

I anförda material ingå efter ett detaljeradt frågeformulär afgifna

individualuppgifter rörande samtliga de arbetare, som under senast förflutna räkenskapsår varit anställda vid 241 större och mindre egendomar, belägna inom Sveriges samtliga län. På grundvalen af dessa uppgifter, hvilka i största möjliga utsträckning skola kompletteras genom skriftväxling med vederbörande uppgiftslämnare samt genom personliga besök på resp. egendomar af undersökningarnas ledare (eventuellt andra lämpliga personer), torde kunna meddelas en konkret skildring af hithörande arbetares arbets- och lefnadsförhållanden, hvarvid särskild uppmärksamhet kommer att ägnas åt beskaffenheten af deras bostäder.

Bland ifrågavarande arbetspersonal påträffas, speciellt inom rikets mellersta och nordliga delar, ett flertal arbetare, hvilka under hela eller större delen af året äro sysselsatta med skogsarbeten, och dessas lefnads- och arbetsförhållanden kunna sålunda genom meranämnda undersökningar förväntas blifva tillräckligt belysta. Men anförda skogstorpäre och andra kvalificerade bofasta skogsarbetare synas icke, ehuru i omförmälda motion berörda, utgöra den skogsarbetargrupp, hvars lefnads- och enkannerligen bostadsförhållanden, såsom ur hygienisk och allmän social synpunkt otillfredsställande, motionären närmast anser böra blifva föremål för särskild utredning genom statens försorg. De af motionären åsyftade arbetarna torde i stället i främsta rummet utgöras af sådana i Norrlands och därmed jämförliga landsdelars skogsafverkningsdistrikt mera tillfälligt anställda arbetare, hvilka om vintern såsom huggare och körare besörja trädfällningen och virkets framförande till flottlederna samt under den blidare årstiden dess nedflottande till sågverken. Tillräckligt ingående och pålitliga uppgifter rörande lefnads- och bostadsförhållandena för dessa, i regeln af-sides från bebyggda trakter och under primitiva förhållanden lefvande arbetarskaror kunna tydligen knappast inhämtas genom utsändande af frågeformulär till arbetsgifvare och arbetstagare, utan torde i hufvudsak endast kunna erhållas på det sätt, att därför lämpade personer besöka arbetsplatserna, taga timmerkojorna i ögonsikte samt göra sig underrättade om arbetarnas lefnadsförhållanden i allmänhet. En dylik undersökning måste dock, äfven om den göres blott representativ och inskränkes till ett fåtal typiska arbetsplatser, med nödvändighet blifva tämligen kostsam, då det torde blifva svårt att utan ganska betydande ersättning förmå lämpliga personer att besöka dylika svårtillgängliga och från vanliga kommunikationsleder i regeln aflägsna platser.

Med hänsyn härtill samt under framhållande af den för landtarbetarundersökningen för närvarande anställda personalens fåtalighet i förhållande

till densamma redan åliggande arbetsuppgifter, får kollegium härmed förklara sig anse, att kollegium icke utan erhållet särskildt uppdrag är i stånd att under den närmaste tiden verkställa sådan utredning rörande skogsarbetarnas ställning, som åsyftas i den oförmälda motionen.

Underdånigst
Johan Pihlgren.

Nils Bergsten,
föredragande.

Erik Sjöstrand.

Af ofvanstående utlåtande framgår otvetydigt, att någon sådan undersökning, som af motionären begäres, icke blifver under den närmaste tiden utan särskildt erhållet uppdrag igångsatt från kommerskollegii sida.

Det är sålunda uppenbart, att den ifrågavarande undersökningen icke kommer till stånd utan särskild hemställan från Riksdagens sida. Utskottet tillstyrker därför motionärens yrkande om en undersökning af skogsarbetarnes ställning och lefnadsförhållanden.

Hvad omfattningen af denna undersökning beträffar, vill utskottet framhålla, att ehuru de ådagalagda missförhållandena synas främst gälla Norrland, det dock vore välbetänkt att låta densamma äfven omfatta andra i detta hänseende jämförliga landsdelar. Utskottet vill äfven betona, att vid denna utredning begreppet skogsarbetare icke må fattas så snävt, att allenast de i afverkningarna och utdrifningarna deltagande huggarne och körarna däri inbegripas. Det förefaller utskottet vara behöfligt, att under uttrycket skogsarbetare får förstås äfven såväl de under likartade förhållanden lefvande, delvis af samma personer rekryterade flottningsarbetarne, som de i kolning sysselsatta arbetarne.

Vidkommande den plan, som af kommerskollegium i förut anförda utlåtande blifvit skisserad, vill utskottet understryka nödvändigheten af att bygga undersökningen på besök å ort och ställe. Äfven om kostnadsfrågan därvid kan tvinga till en begränsning af undersökningsområdet, så att undersökningen, som kommerskollegium förutsätter, blir af representativ art, lär enligt utskottets mening tillförlitlig och tillräckligt ingående kännedom om dessa förhållanden icke kunna vinnas på annan väg än den af kommerskollegium föreslagna. Dock vill utskottet ifrågasätta, om icke denna representativa undersökning lämpligen kunde kompletteras med utsändande af frågeformulär till i frågan införsatta personer, institutioner och myndigheter, hvarvid utskottet på grund af frågans hygieniska inne-

börd, särskildt fäst sin uppmärksamhet vid provinsialläkarne i de distrikt, där skogsarbetare i någon större utsträckning finnas.

I likhet med Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott 1909 anser utskottet, att den ifrågasatta utredningen bör verkställas af kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik.

Den af Kungl. Maj:t den 19 januari 1912 tillsatta bostadskommittén ämnar, enligt hvad utskottet erfarit, ägna sin uppmärksamhet äfven åt skogsarbetarnes bostäder. Det synes då utskottet lämpligt, att det af kommerskollegium insamlade materialet blifver, i hvad det rör bostadsförhållandena, öfverlämnadt för bearbetning och förslag till denna bostadskommitté.

Då det är af vikt, att undersökningsarbetet möjliggör i snar framtid ett öfvervägande af lämpliga och effektiva åtgärder mot de här föreliggande uppenbara missförhållandena, vill utskottet dessutom understryka motionärens uppfattning, att utredningsarbetet bör med allra första igångsättas.

På grund af hvad utskottet sålunda anfört, hemställes,

att Andra kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta verkställa utredning rörande skogsarbetarnes ställning och lefnadsförhållanden i Norrland samt, i den mån det finnes önskligt, äfven i andra i detta afseende därmed jämförliga landsdelar och därefter vidtaga de åtgärder och, i den mån Riksdagens medverkan kräfves, till Riksdagen göra de framställningar, som af denna utredning föranledas.

Stockholm den 12 april 1912.

På utskottets vägnar:

RICKARD SANDLER.
